

TÜRK EĞİTİM TARİHİ

Dr. ELİF SARICAN

Eğitim Tarihi

- İnsanı diğer canlılardan ayıran başlıca özelliklerden biri, dış çevreye uyabilmek için eğitim ve öğretime olan gereksinmesidir.
- İnsanın yeryüzündeki yaşam süreci kadar eski bir olay olan eğitimin tarihçesi, insan topluluklarının tarihsel süreç boyunca eğitimde gösterdikleri gelişme ve değişmeleri ele alır.

İslamiyetten Önceki Türklerde Eğitim

- Yaşam biçimi
- Toplumun töresi
- Örgün eğitim?
- Didaktik öğretim anlayışı
- Alp insan tipi
- Bilim sevgisi
- Çocuk sevgisi
- Mesleki eğitim
- Yazılı belgeler

İslamiyet Öncesi Eğitimin Temel Özellikleri

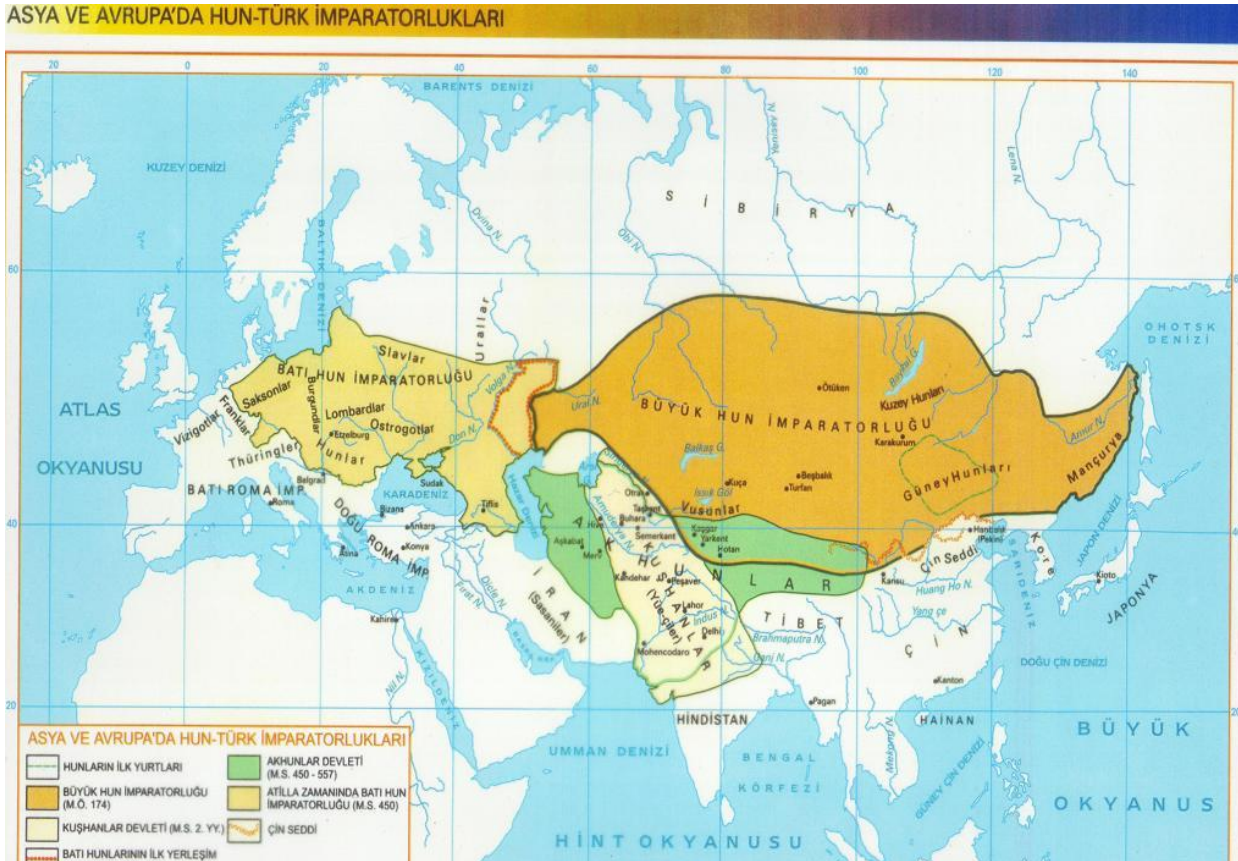
- Türk toplumlarının eğitim anlayış ve uygulamaları yaşama biçimlerinin etkisiyle şekillenmiştir.
- Töre, çocukların toplumsallaşmasında ve eğitiminde önemli rol oynamaktadır.
- Örgün eğitim kurumlarının varlığı hakkında yeterli bilgi yoktur.
- Dönemin edebi eserlerinde öğretici amaç dikkati çekmektedir. Şiir ve atasözü niteliğindeki parçalar, o dönemlerin ahlâk ve terbiye anlayışlarını gösterir.
- Eski Türklerde cinsiyet farkı gözetmeden, büyük bir çocuk sevgisi vardır.

Türk adı

- 1)- Ziya Gökalp'e göre; Töre kelimesinden gelir. Buna göre Türk demek "Türelî=Nizamlı,geleneklerine bağlı" demektir.
- 2)- Danimarkalı Bilgin WAMBERY'e göre Türemekten(Türük) gelir. Buna göre Türk demek TÜREMİŞ,ÇOĞALMIŞ demektir.
- 3)- Kaşgarlı Mahmut'un "Divan-ı Lügatı Türk" adlı eserinde Türk demek "OLGUNLUK ÇAĐI" demektir.
- 4)- Genel olarak Türk demek, GÜÇLÜ,KUVVETLİ manasında kabul edilir.

Türklerin Atayurdu

- ❑ Türklerin tarih sahnesine çıkışları Orta Asya'dır. Orta Asya'nın sınırları; Doğuda Kingan Dağları, Batıda Hazar Denizi, Güneyde Himalaya Dağları, Kuzeyde Sibiryadır.

Hunlar

- Büyük Hun İmparatorluğu (MÖ 100- MS 50)

Metec (MÖ 209-174)

- Avrupa Hun Devleti
(Atilla (MS 437-453))

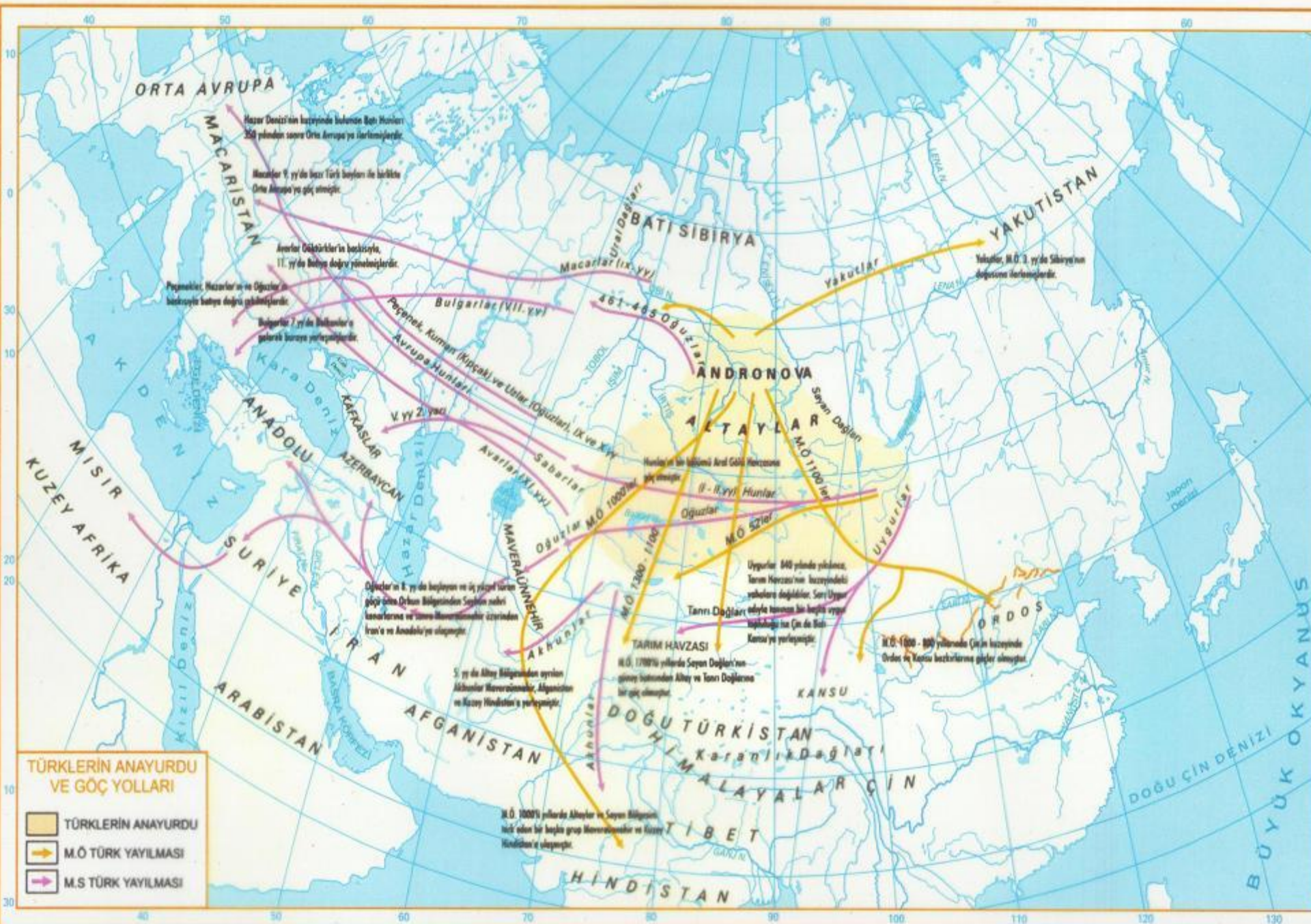

Savaş eğitimi, çocuk sevgisi, bağımsız yaşama azmi,
step sanatı, Şamanizm

Türkler kimlerden ne yolla etkilendi?

- Çin prensesleriyle evlilikler
- Çinden kaçan aydınlar
- Siyasi ilişkiler
- Eğitim için Çin'e gönderilen şehzadeler
- Çinceden yapılan çeviriler
- Savaşlar ve ticaret

TÜRKLERİN ANAYURDU VE GÖÇ YOLLARI

TÜRKLERİN ANAYURDU VE GÖÇ YOLLARI

- TÜRKLERİN ANAYURDU
- M.Ö TÜRK YAYILMASI
- M.S TÜRK YAYILMASI

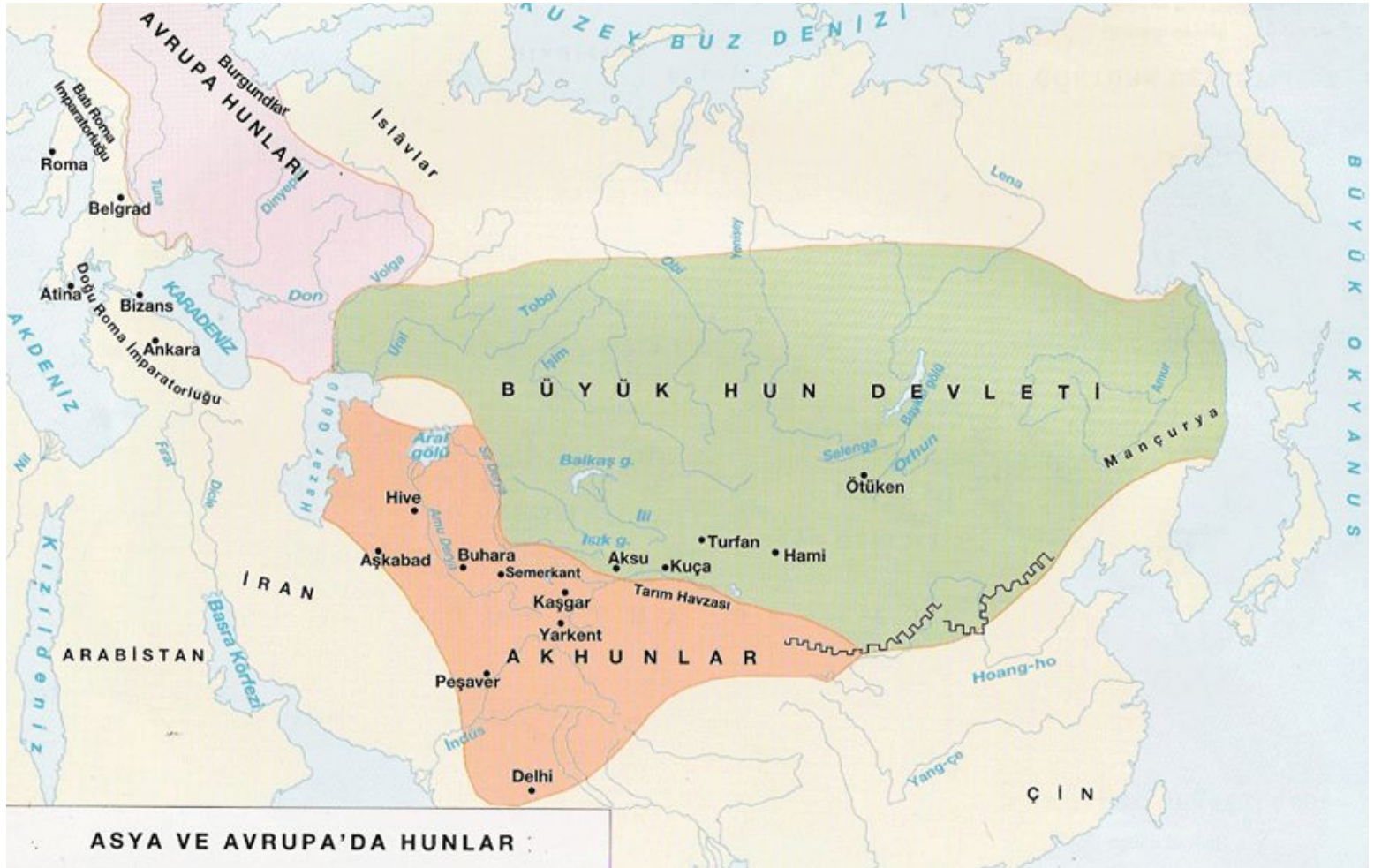
IV. Yüzyıl Kavimler Göcünün Sonuçları

- Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldı (395).
- Avrupa'nın etnik yapısı değişti (Germen kavimlerinin Avrupa'daki yerli kavimlerle karışması sonucu yeni milletler ortaya çıktı).
- Türkler Avrupa'da Batı Hum İmparatorluğunu kurdular
- İngiltere, Fransa gibi Avrupa devletlerinin temeli atıldı.
- Avrupa'da feodalite (Derebeylik) ortaya çıktı.
- İlk çağ kapandı, Ortaçağ başladı.

Avrupa Hun Devleti

HUNLAR VE EĞİTİM

- 1: Hun warrior
- 2: Hun officer
- 3: Germanic warrior

- Göçebelik
- Bağımsız yaşama azmi

- Güçlü ve iyi bir asker
- Ata binme
- Okçuluk

Mesleki eğitim-araç-gereç yapımı

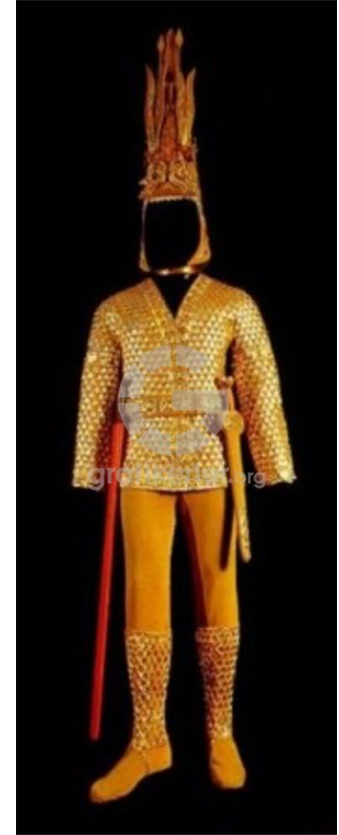
KEMER TOKASI

HALI

ALTIN ELBİSE

GÖKTÜRKLER

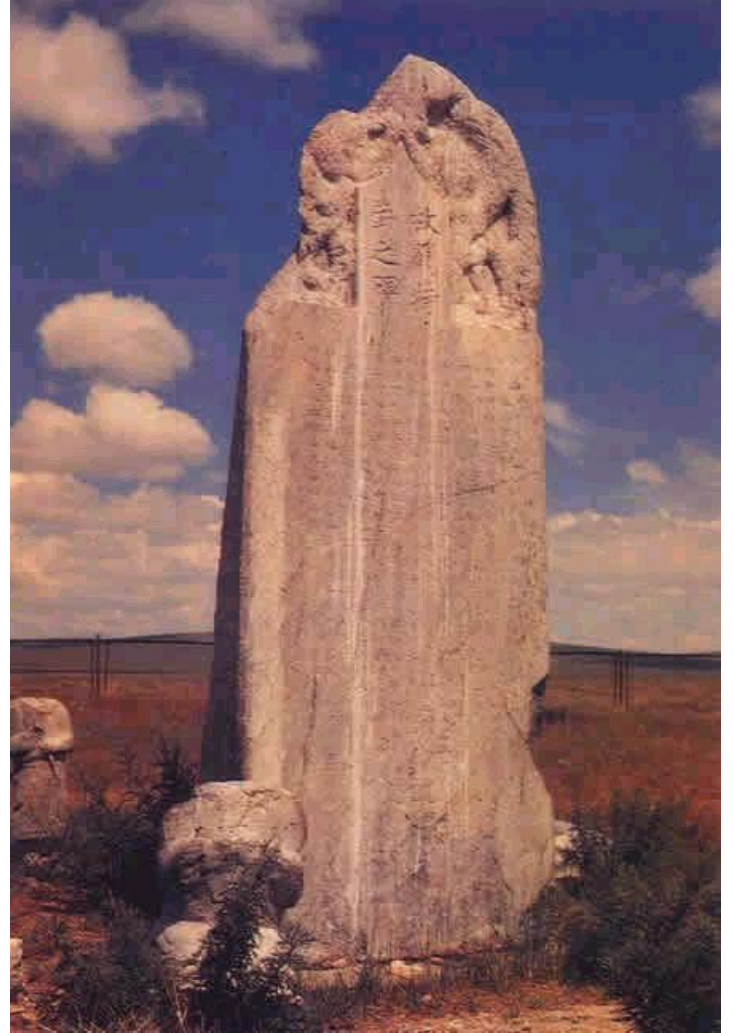
Göktürkler (552-745)

- 1)- Tarihte ilk defa Türk adıyla kurulan devlet, Göktürk Devleti'dir.
- 2)- Orhun Anıtlarını dikerek (II.Göktürk zamanında) Türk tarihi ve Türk eğitim tarihinde ilk yazılı kaynaklarını oluşturmuşlardır.
- 4)- Asya Hun Devleti'nden sonra Türkleri tarihte ikinci defa tek bayrak altında toplamayı başarmışlardır.

Göktürlerin Kurulduğu coğrafya

- İleri bir dil ve yazı
- Orhun Anıtları
- Alp insan tipi

KÜLTİĞİN ANITI

Göktürler (552-745)

- 38 harfli Göktürk alfabesi
- Orhun Anıtları (732-735)

Yazılışı	Okunuşu	Yazılışı	Okunuşu	Yazılışı	Okunuşu
Ünsüzler					
𐰇	ab	𐰆	eb	𐰀	aç
𐰈	ad	𐰇	ed	𐰁	am
𐰉	ag	𐰆	eg	𐰀	ap
𐰊	ak	𐰆	ek	𐰁	aş
𐰋	al	𐰇	el	𐰁	az
𐰌	an	𐰆	en	𐰀	ant
𐰍	ar	𐰇	er	𐰀	eng
𐰎	as	𐰆	es	𐰁	anç
𐰏	at	𐰆	et	𐰁	any
𐰐	ay	𐰆	ey	𐰁	alt
𐰑	iç	𐰆	ık		
𐰒	ok	𐰆	ök		
Onlular					
𐰓	a/e	𐰓	ıf		
𐰔	o	𐰔	ıf		

Bilge Kağan Yazıtı'ndan...

Orkun	<p> : 𐰉𐰺𐰏𐰤 : 𐰆𐰇𐰘𐰙 : 𐰏𐰞𐰊𐰙𐰤 : 𐰎𐰞𐰞𐰙𐰏 : 𐰉𐰙𐰞𐰏𐰘 : 𐰘𐰙𐰎𐰘𐰎 : 𐰏𐰞𐰎 : 𐰉𐰎𐰙𐰏𐰎𐰞𐰘𐰎 : 𐰏𐰎𐰙𐰏𐰎𐰘𐰎 : 𐰏𐰘𐰙𐰎𐰏 : 𐰏𐰞𐰎 : 𐰏𐰘𐰙𐰎𐰏 : 𐰏𐰞𐰎 : 𐰉𐰙𐰞𐰏𐰙 : 𐰏𐰎𐰎𐰏𐰘 : 𐰉𐰙𐰎𐰘𐰞𐰞𐰎 : 𐰏𐰘𐰙𐰎𐰏 : 𐰙𐰙𐰘𐰘𐰙𐰎 : 𐰏𐰘𐰎𐰞𐰏𐰏𐰙𐰏 : 𐰞𐰞𐰙𐰙𐰏 : 𐰏𐰘𐰙𐰙𐰎𐰏 : 𐰏𐰞𐰞𐰞𐰙𐰎 𐰏𐰘𐰎𐰞𐰞𐰙𐰎𐰏 : 𐰙𐰙𐰘𐰙𐰎 : 𐰏𐰘𐰎𐰞𐰏𐰏𐰙𐰏 : 𐰞𐰞𐰙𐰙𐰏 : 𐰏𐰘𐰙𐰙𐰎𐰏 : 𐰏𐰞𐰞𐰞𐰙𐰎 </p>
Latin	<p> <i>Eçim kagan birle ilgeri yaşıl ögüz şantung yazıka tegi süledimiz. Kurıgaru temir kapıgka tegi süledimiz. Kögmen aşı Kırgız yiringe tegi süledimiz. Biş otuz süledimiz. Üç yigirmi süngüşdimiz. İlligig ilsiretdimiz, kaganlıgıg kagansıratdımız. Tizligig sökürtimiz, başlıgıg yüküntürtimiz.</i> </p>
Günümüz Türkçesi	<p> Amcam kağan ile birlikte doğuda Yeşil Irmağa ve Şantung Ovası'na kadar akın düzenledik. Batıda Demir Kapı'ya kadar akın düzenledik. Kögmen'i aşarak Kırgız ülkesine kadar asker sevk ettik. Toplam yirmi beş kere sefer ettik; on üç kez savaştık. Devletliyi devletsiz; kağanlıyı kağansız bıraktık. Dizlilere diz çöktürdük, başlılara baş eğdirdik. </p>

UYGURLAR

Uygurlar (751-845)

- Kentlerde yerleşik hayata geçiş
- Başka kültürlerden etkilenme
- Maniheizm

Uygurların Özellikleri

- * 18 harfli Uygur Alfabesini hazırladılar.
- * Cengiz Han'ın egemenliğine girmelerine rağmen medeniyette geliştiklerinden Moğollar'ı devlet teşkilatı, ticaret, bilim, sanat, alfabe gibi konularda etkilediler.
- * Moğolların Türkleşmesinde önemli bir rol oynadılar. (Özbek ve Çağatay Türkleri)
- * İlk Müslüman Türk Devleti Karahanlılar'la savaştılar.(Sebepe Uygurların Budizmi, Karahanlıların İslamiyeti yaymak istemeleri.)
- * Tahta harflerden MATBAA'yı oluşturdular, pamuktan KAĞIT yaptılar.
- * Uygurlar Yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğudur.

Uygurlar ve Matbaa

□ Bossert (1937- II. TTK)

□ Matbaanın icadı için

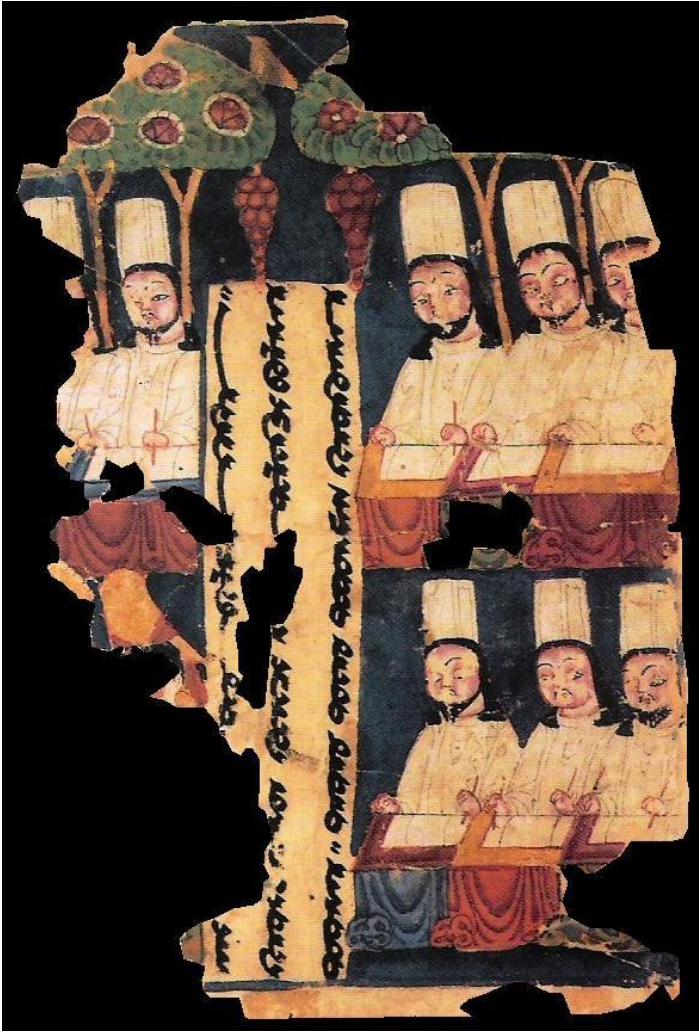
3 Şart:

1. Harf sayısı
2. Okuma arzusu
3. Kağıt

UYGUR YAZISI İÇİN
TRANSLİTERASYON ALFABESİ

⦿ ○ ⦿	//	• • •	n
, l l _	uzatmalık	⦿ ⦿	nğ
•	'i, e	⦿ ⦿ ⦿	q ⁻ k, x ⁻ 0
•	u	⦿ ⦿ ⦿	g, q, x
⦿ _ _	q, e, n	⦿ ⦿ ⦿	k, g
•	'i, 'i	f x x	ç
⦿ _	l, l, y	⦿ ⦿ ⦿	t
⦿	'o, 'u	⦿ ⦿ ⦿	d
⦿ ⦿	o, u, ö, ü	⦿ ⦿ ⦿	s, ş
⦿	'b, 'u	⦿ ⦿	z, j
⦿ ⦿	ö, ü	⦿ ⦿ ⦿	n
⦿ _ _	y	⦿ ⦿ ⦿	b, p
x x x	r	⦿ ⦿ ⦿	f
⦿ ⦿ ⦿	l	⦿ ⦿ ⦿	v

-
- Kentte yerleşik hayat
 - Maniheizm
 - Kalıp baskı yoluyla kitapları çoğaltma
 - Katiplik, bürokratlık, danışmanlık, tercümanlık, öğretmenlik, kütür elçiliği

İSLAMİYET SONRASI EĞİTİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Türk toplumlarında ilk kez planlı ve düzenli bir örgün eğitim-öğretim kurumu olan medreseler ortaya çıkmıştır.
- İslam dünyasındaki Arap ve İranlı düşünürlerle Türk düşünürlerin eğitim görüşleri birleşerek ortak düşünüşe katkıda bulunmuşlardır
- İslami Eğitim Döneminde
 - Karahanlı Devleti
 - Selçuklu Devleti ve
 - Osmanlı Devleti kendine özgü eğitim yapılarıyla dikkat çekmektedir.

- İslamiyet'ten sonraki dönemin Türk Eğitim Tarihine kazandırdığı en önemli anlayış; planlı eğitim ve öğretim yapan medreseler aracılığıyla yürütülen örgün eğitimidir.
- Toplumun değerleri ve yetiştirme ihtiyacı duyduğu insan tipi İslamiyet'in etkisiyle şekillenerek eğitime yansımıştır.
- Eğitimin genel amacı İslami yeterlilikleri çocuklara ve gençlere kazandırmaktı.

- Karahanlı Devleti döneminde, Farabi, İbni Sina ve Kaşgarlı Mahmut gibi düşünürlerin fikirleri eğitim-öğretimin şekillenmesini etkilemiştir. Medreseler kurulmuş ve hükümdarlar tarafından desteklenmiştir.
- Selçuklular döneminde medreseler gelişmiş ve ülkenin her yanına yayılmıştır. Ahilik ismiyle yaygın bir eğitim kurumu kurulmuş, atabeglik adında şehzade yetiştiren bir uygulama ortaya çıkmıştır.

İLK SELÇUKLU MEDRESESİ

BAĞDAT NİZAMİYE MEDRESELERİ

OKUTULAN DERSLER

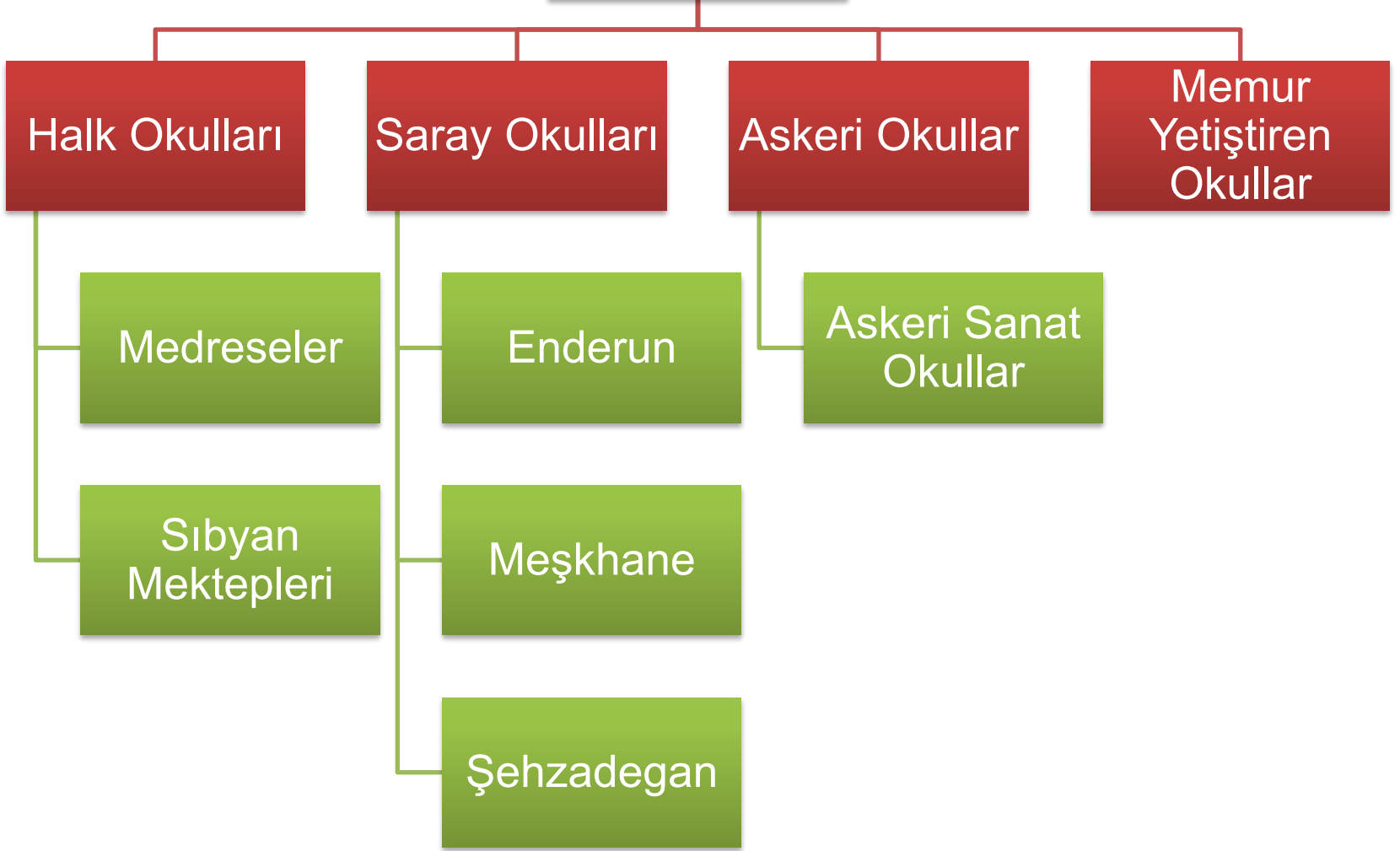
OSMANLI DEVLETİ EĞİTİM KURUMLARI

Osmanlı Devleti Dönemi Eğitiminin Genel Özellikleri

- Dini ve askeri eğitimle kategorize edilebilir.
- 19. yüzyıla kadar eğitim kuruluşlarının amiri Şeyhülislamdır.
Bu dönemdeki okullar:
 - Halk okulları (Sıbyan mektepleri ve medreseler)
 - Saray Okulları
 - Askeri okullar
 - Askeri sanat okulları
 - Memur okullarıdır.

Klasik Dönem Okulları

Osmanlı Devleti Eğitiminin Genel Özellikleri

- Medreseler çok yaygın ve güçlü örgün eğitim kurumları haline gelmiştir.
- Azınlık çocuklarının üst düzeyde yönetici yetiştirdikleri Enderun adında önemli bir örgün eğitim kurumu ortaya çıkmıştır.
- İlköğretim 19. yüzyıla kadar oldukça basit bir düzeyde kalmıştır.
- Tanzimat dönemine kadar eğitim her düzeyde ücretsizdir. Vakıf geliri bulunmayan bazı ilköğretim kurumlarında öğrencilerden az bir ücret alınmaktadır.

- Son dönemlerine kadar, ilkokulun üstündeki örgün eğitim kurumlarında yalnızca erkekler okumuştur.
- Eğitim-öğretimin temel amacı dinidir ve alim dendiğinde anlaşılan din bilginidir.
- Eğitim-öğretim yöntemi esas olarak ezberci (nakli)dir.

- Azınlık ve yabancılara öğretim hakkı tanınmış ve bu öğretim denetlenmemiştir.
- Yaygın eğitim din adamları, ahlâkçılar ve edipler tarafından yapılmıştır.
- Eğitimde yenilileşmeye 1776 yılından itibaren askeri okullarda girilmiştir.

Osmanlı Devleti: Kuruluştan İlk Yenileşme Hareketlerine (1299-1776)

- Fatih dönemlerine kadar Osmanlı uleması genellikle Şam, Mısır, İran ve Maverâünnehir medreselerinde yetişmiştir. Bu dönemde Türk ve İslam dünyası içinde, bilim adamları ve öğrenciler geniş bir ilim alış-verişi içindedirler. Medreseler ve sağlanan imkânlar nedeniyle ülke dışında öğrenime gerek kalmamıştır.
- Bu dönemde kısmen felsefi ve bilimsel düşünüş Osmanlı Devletine girmiş fakat daha sonraları bundan uzaklaşmıştır.

- 18. yüzyıla kadar aktif ve gazi insan tipi ön plandadır.
- Bir yaygın eğitim kurumu işlevi gören kahvehaneler bu dönemde ortaya çıkmıştır.
- Matbaa, bu dönemin sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır.